

Пальченко А. А.,

доцент кафедри національного та міжнародного права

Одеського національного морського університету

ORCID: 0000-0001-9686-4660

БЕЗПЕКА СУДНОПЛАВСТВА ТА ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ**SHIPPING SAFETY AND ARMED CONFLICT**

У цій статті розглядаються проблеми забезпечення безпеки судноплавства під час збройних конфліктів. Аналізуються основні загрози, які виникають під час морських перевезень у період воєнних дій, такі як мінування морських шляхів, блокування портів, пошкодження суден та інфраструктури. Також в дослідженні, обговорюється, як збройні конфлікти впливають на функціонування морського транспорту та міжнародну торгівлю. Окрему увагу приділено міжнародно-правовим механізмам, які забезпечують безпеку судноплавства, та їхній ефективності в сучасних умовах. Визначено основні напрямки для вдосконалення правового регулювання у сфері морської безпеки. Питання безпеки судноплавства вже не раз розглядалися в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців у галузі морського та міжнародного права. Значна увага приділяється тому, як воєнні конфлікти впливають на морські перевезення та правові механізми, що їх регулюють. Безпека судноплавства – це складна і багатогранна категорія, яка включає в себе різноманітні правові, організаційні, технічні та економічні заходи. Всі ці елементи спрямовані на те, щоб захистити судна, екіпажі, вантажі та морське середовище від різних внутрішніх і зовнішніх загроз. Сучасні тенденції в міжнародній торгівлі та зростаючі обсяги морських перевезень ставлять перед світовою спільнотою нові виклики у забезпеченні безпеки мореплавства. Правове регулювання цієї безпеки є складною системою, що поєднує міжнародне та національне право, і тут виникає безліч проблем, пов'язаних з впровадженням міжнародних стандартів, технологічним прогресом та економічними можливостями різних країн. Проте впровадження цих міжнародних норм у національні правові системи часто виявляється нерівномірним, що зумовлено рядом об'єктивних факторів. Це є одним із ключових питань безпеки судноплавства.

Ключові слова: безпека судноплавства, морське право, збройні конфлікти, міжнародне право, морські перевезення.

This article examines the problems of ensuring the safety of shipping during armed conflicts. The main threats that arise during maritime transportation during military operations are analyzed, such as mining of sea routes, blockade of ports, damage to ships and infrastructure. The study also discusses how armed conflicts affect the functioning of maritime transport and international trade. Special attention is paid to international legal mechanisms that ensure the safety of shipping and their effectiveness in modern conditions. The main directions for improving legal regulation in the field of maritime security are identified. The issue of shipping safety has been repeatedly addressed in the works of both domestic and foreign scholars in the field of maritime and international law. Considerable attention is paid to how military conflicts affect maritime transport and the legal mechanisms that regulate it. Maritime security is a complex and multifaceted category that includes a variety of legal, organizational, technical and economic measures. All of these elements are aimed at protecting ships, crews, cargo and the marine environment from various internal and external threats. Modern trends in international trade and the growing volume of maritime transport pose new challenges to the world community in ensuring maritime safety. The legal regulation of this safety is a complex system that combines international and national law, and there are many problems associated with the implementation of international standards, technological progress and economic capabilities of different countries. However, the implementation of these international norms in national legal systems often turns out to be uneven, which is due to a number of objective factors. This is one of the key issues in shipping safety.

Key words: shipping safety, maritime law, armed conflicts, international law, maritime transportation.

Безпека судноплавства є ключовою складовою міжнародної транспортної системи, що забезпечує стабільність світової торгівлі та економічного розвитку. Морський транспорт відіграє провідну роль у здійсненні міжнародних перевезень, оскільки значна частина світового товарообігу здійснюється саме морськими шляхами.

Водночас в умовах збройних конфліктів рівень ризиків для судноплавства суттєво

зростає. Воєнні дії призводять до виникнення нових загроз, зокрема мінування акваторій, блокування портів, обстрілів суден і порушення логістичних маршрутів. Це негативно впливає не лише на безпеку суден та екіпажів, а й на функціонування глобальних транспортних систем.

У сучасному світі особливо важливою стає проблема ефективного правового регулювання

безпеки судноплавства в умовах воєнних загроз. Це вимагає всебічного дослідження та вдосконалення вже існуючих механізмів. Питання безпеки судноплавства вже не раз розглядалися в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців у галузі морського та міжнародного права. Значна увага приділяється тому, як воєнні конфлікти впливають на морські перевезення та правові механізми, що їх регулюють [6; 7].

Мета цієї статті полягає в аналізі особливостей забезпечення безпеки судноплавства під час збройних конфліктів та у визначенні основних напрямків для покращення правового регулювання.

Безпека судноплавства – це складна і багатогранна категорія, яка включає в себе різноманітні правові, організаційні, технічні та економічні заходи. Всі ці елементи спрямовані на те, щоб захистити судна, екіпажі, вантажі та морське середовище від різних внутрішніх і зовнішніх загроз.

У науковій доктрині безпека судноплавства визначається як стан функціонування морського транспорту, за якого ризики виникнення аварій, інцидентів і негативних наслідків мінімізовані до прийнятного рівня. Ключовими елементами цієї системи є:

- навігаційна безпека;
- технічна безпека суден;
- екологічна безпека;
- безпека екіпажу;
- правове забезпечення судноплавства.

Міжнародні стандарти безпеки судноплавства формуються на основі універсальних міжнародних угод, зокрема Конвенції SOLAS [2], яка визначає вимоги до конструкції, обладнання та експлуатації суден. У мирний час загрози безпеці судноплавства зазвичай мають техногенний або природний характер, включаючи навігаційні помилки, технічні несправності та вплив гідрометеорологічних умов. Однак під час збройних конфліктів ризики зазнають суттєвих змін, стаючи більш інтенсивними, непередбачуваними та складними.

Основні загрози включають:

- мінування морських акваторій та фарватерів;
- ракетні та артилерійські обстріли суден і портової інфраструктури;
- блокування морських портів і комунікацій;
- використання морського простору для військових цілей;
- порушення міжнародно-правового режиму свободи судноплавства [8].

Ці фактори призводять до дестабілізації глобальних логістичних ланцюгів і підвищення вартості морських перевезень.

Міжнародно-правове регулювання безпеки судноплавства спирається на систему універсальних і спеціалізованих угод. Важливу роль у цьому відіграє Конвенція ООН з морського

права [1], яка визначає правові режими морських просторів та принцип свободи судноплавства. Конвенція SOLAS [2] встановлює технічні стандарти безпеки для суден, а Конвенція MARPOL [3] регулює заходи, спрямовані на запобігання забрудненню морського середовища.

Усі ці міжнародні документи створюють нормативну основу для глобальної системи морської безпеки, але в умовах збройних конфліктів їхня ефективність може бути обмежена через порушення державами-учасниками своїх міжнародних зобов'язань.

Національно-правове регулювання та спеціальні заходи під час війни. У період збройних конфліктів національне законодавство набуває особливої ваги у забезпеченні безпеки судноплавства. В Україні основним нормативним актом є Кодекс торговельного мореплавства України [4], який визначає правові основи для морських перевезень і функціонування морського транспорту.

Держави застосовують комплекс спеціальних заходів, серед яких:

- встановлення обмежень або заборон судноплавства в небезпечних районах;
- створення спеціальних морських коридорів;
- посилення контролю за рухом суден;
- організація військового супроводу суден;
- впровадження режимів підвищеної безпеки в портах.

Такі заходи, хоч і мають тимчасовий характер, все ж суттєво впливають на морське судноплавство. Сучасні виклики вимагають впровадження інноваційних технологій у сфері морської безпеки.

Серед них можна виділити:

- автоматизовані системи ідентифікації суден (AIS);
- супутникові системи навігації та моніторингу;
- цифрові платформи для управління морськими перевезеннями;
- системи прогнозування ризиків і надзвичайних ситуацій.

Використання таких технологій дозволяє підвищити ефективність управління судноплавством і зменшити негативні наслідки збройних конфліктів.

Отже, безпека судноплавства в умовах збройних конфліктів стає комплексною задачею, що вимагає інтеграції міжнародно-правових, національних і технологічних механізмів. Ефективність забезпечення цієї безпеки залежить від рівня міжнародної співпраці, дотримання правових норм і впровадження сучасних інструментів управління ризиками.

Безпека мореплавства – це основоположний аспект міжнародного морського права і важливий елемент для забезпечення сталого розвитку світової морської торгівлі. У світлі зростання

міжнародних морських перевезень, збільшення екологічних загроз і нових викликів для безпеки на морі, питання уніфікації міжнародних стандартів та їх ефективної реалізації стає особливо актуальним.

Сучасні тенденції в міжнародній торгівлі та зростаючі обсяги морських перевезень ставлять перед світовою спільнотою нові виклики у забезпеченні безпеки мореплавства. Правове регулювання цієї безпеки є складною системою, що поєднує міжнародне та національне право, і тут виникає безліч проблем, пов'язаних з впровадженням міжнародних стандартів, технологічним прогресом та економічними можливостями різних країн. Впровадження міжнародних норм у національні правові системи часто відбувається нерівномірно, і це пов'язано з низкою об'єктивних факторів. Країни з розвинутою економікою, такі як члени Європейського Союзу та США, показують високий рівень адаптації свого законодавства до міжнародних стандартів і забезпечують ефективний контроль за їх дотриманням. Це стає можливим завдяки розвиненій інфраструктурі, достатнім фінансовим ресурсам і наявності кваліфікованих технічних спеціалістів. На противагу цьому, країни, що розвиваються, особливо в Африці та Південно-Східній Азії, стикаються з серйозними труднощами при впровадженні міжнародних норм. Основні проблеми включають: – обмежені фінансові ресурси для модернізації портової інфраструктури та флоту; – недостатнє технічне забезпечення систем моніторингу та контролю; – брак кваліфікованих спеціалістів; – слабка інституційна спроможність контролюючих органів. Ці фінансові та технічні обмеження створюють серйозні перешкоди для повноцінного впровадження міжнародних стандартів безпеки. Модернізація портів та флоту є критично важливою для подолання цих викликів.

Особливу увагу слід приділити проблемі забезпечення кібербезпеки морських операцій. З розвитком цифрових технологій та автоматизації судноплавства зростають ризики кібератак, які можуть загрожувати безпеці навігації та призводити до серйозних аварій. Міжнародне та національне законодавство повинно адаптуватися до цих нових викликів, забезпечуючи належний рівень захисту від кіберзагроз. Важливим аспектом є також екологічна безпека мореплавства. Конвенція MARPOL встановлює жорсткі вимоги щодо запобігання забрудненню морського середовища, але їх імплементація та контроль за виконанням суттєво різняться між країнами. Це створює ризики для морської екосистеми та потребує посилення міжнародної координації у сфері екологічного контролю. Щоб подолати існуючі проблеми, необхідно зміцнити міжнародну координацію та співпрацю, гармонізувати національні законодавства з міжнародними стандартами, впроваджувати нові

технології контролю та моніторингу, а також надавати підтримку країнам, що розвиваються, у модернізації їх морської інфраструктури.

Необхідно звернути увагу на те, як розвиваються механізми обміну інформацією та досвідом між морськими адміністраціями різних країн. Важливим аспектом є також удосконалення систем підготовки та підвищення кваліфікації морського персоналу. Людський фактор залишається однією з основних причин морських аварій, тому забезпечення належного рівня професійної підготовки екіпажів суден є критично важливим для підвищення безпеки мореплавства. Розвиток морських технологій також ставить нові виклики перед правовим регулюванням безпеки мореплавства. Впровадження автономних суден і використання штучного інтелекту в навігації та управлінні судовими системами вимагає створення нових правових механізмів для регулювання.

Необхідно чітко визначити, хто відповідальний за рішення, які приймаються автоматизованими системами, а також встановити стандарти їх надійності та безпеки. Інтеграція нових технологій у морську галузь також піднімає питання про сумісність різних систем і стандартів. Судна, що експлуатуються різними країнами, повинні мати можливість безпечно взаємодіяти одне з одним, що вимагає розробки єдиних технічних стандартів і протоколів. Це особливо важливо для систем навігації, зв'язку та попередження зіткнень.

Окремо розглянемо проблему "зручних прапорів" — це коли судна реєструються в країнах, де вимоги до безпеки та технічного стану не такі суворі. Така практика може суттєво знизити загальний рівень безпеки на морі та створити додаткові ризики для морського середовища. Нам потрібно розробити механізми, які допоможуть протидіяти цьому явищу на міжнародному рівні. Також важливо забезпечити безпеку в особливих умовах, наприклад, під час плавання в полярних водах або в зонах військових конфліктів. Міжнародне право має адаптуватися до цих специфічних умов, встановлюючи додаткові вимоги та процедури для забезпечення безпеки мореплавства в таких районах.

Розвиток міжнародної торгівлі та збільшення розмірів суден також створюють нові виклики для безпеки мореплавства. Сучасні контейнеровози та танкери значно перевищують розміри суден, для яких розроблялися існуючі норми безпеки. Це вимагає перегляду та адаптації міжнародних стандартів з урахуванням особливостей експлуатації таких суден. Особливого значення набуває проблема піратства та морського тероризму. Хоча міжнародне право передбачає механізми боротьби з цими явищами, їх ефективність часто обмежується через різний рівень імплементації відповідних норм у національних правових системах. Необхідно посилити

міжнародну співпрацю в цій сфері та розробити більш ефективні механізми протидії цим загрозам.

Одним з ключових напрямків розвитку правового регулювання безпеки мореплавства є вдосконалення механізмів розслідування морських аварій та інцидентів. Важливо забезпечити тіснішу співпрацю між національними органами розслідування, стандартизувати процедури збору та аналізу інформації, а також налагодити ефективний обмін досвідом і висновками розслідувань. Проблема створення комфортних умов праці та відпочинку для екіпажів суден залишається надзвичайно актуальною. Втома та перевтома членів екіпажу є одними з основних причин морських аварій. Тому важливо посилити контроль за дотриманням вимог щодо робочого часу та часу відпочинку, а також забезпечити належні умови праці на судах. Розвиток правового регулювання безпеки мореплавства також має враховувати економічні аспекти. Впровадження нових стандартів безпеки часто вимагає значних інвестицій від судновласників та операторів. Тому необхідно знайти баланс між забезпеченням високого рівня безпеки та економічною ефективністю морських перевезень.

У світі, де технології стрімко розвиваються, питання модернізації міжнародних норм безпеки мореплавства стає все більш актуальним. Якщо поглянути на сучасний стан морської безпеки, стає очевидно, що нам потрібні нові підходи та системні рішення, щоб вирішити існуючі проблеми і запобігти можливим загрозам. Основні міжнародні конвенції, такі як SOLAS і MARPOL, потребують серйозного оновлення, щоб відповідати сучасним технологічним викликам. Серед пріоритетів модернізації – посилення вимог до кібербезпеки судових систем, стандартизація альтернативних видів пального та інноваційних силових установок, покращення процедур технічного контролю суден і підвищення кваліфікаційних вимог для екіпажів.

Необхідно звернути увагу на розробку нормативної бази регулювання судноплавства. Інтеграція сучасних технологічних рішень є невід'ємною складовою стратегії підвищення безпеки мореплавства. Впровадження систем штучного інтелекту для прогнозування та запобігання аварійним ситуаціям, використання передових методів моніторингу технічного стану суден, розвиток інтегрованих навігаційних систем на базі супутникових технологій та застосування технологій доповненої реальності для підвищення ситуаційної обізнаності екіпажів – все це формує технологічний базис сучасної системи морської безпеки.

Екологічний аспект морської безпеки стає все більш важливим у світлі глобальних змін клімату та вимог сталого розвитку. Впровадження стандартів для зменшення викидів парникових газів, розробка норм для використання

альтернативних видів пального, захист морських екосистем від забруднення, покращення систем управління баластними водами та екологічно безпечна утилізація суден – це пріоритетні напрямки для розвитку екологічної безпеки в морській галузі. Кібербезпека в морському транспорті також потребує особливої уваги через зростаючу цифровізацію цієї сфери. Розробка галузевих стандартів кібербезпеки, впровадження систем для виявлення та запобігання кібератакам, захист критично важливої навігаційної інфраструктури, підвищення обізнаності персоналу щодо кіберзагроз та створення спеціалізованих центрів для реагування на кіберінциденти формують комплексну систему кіберзахисту в морській галузі.

Модернізація портової інфраструктури є ключовим елементом системи морської безпеки. Впровадження сучасних систем управління рухом суден, покращення безпеки портів, розвиток берегових систем моніторингу, оновлення систем швартування та вантажних операцій, а також створення ефективних механізмів реагування на надзвичайні ситуації забезпечують комплексний підхід до безпеки портових операцій. Стабільне фінансування заходів для підвищення безпеки мореплавства є необхідною умовою для їх успішної реалізації. Створення міжнародних фондів підтримки морської безпеки, розвиток механізмів державно-приватного партнерства, залучення інвестицій у модернізацію флоту, підтримка наукових досліджень та фінансування програм підготовки персоналу формують фінансову основу системи морської безпеки.

Важливим аспектом модернізації є створення правової основи для регулювання нових технологій у морській галузі. Серед пріоритетних напрямків розвитку правового забезпечення морської безпеки – це розробка нормативних актів для автономного судноплавства, регулювання використання систем штучного інтелекту, встановлення правової відповідальності за кіберінциденти, захист персональних даних, а також регулювання застосування дронів і робототехніки.

Дослідження показує, що збройні конфлікти значно ускладнюють забезпечення безпеки судноплавства, перетворюючи традиційні ризики на складні багаторівневі загрози. Під час воєнних дій не лише зростає кількість небезпечних факторів, але й змінюється їхній характер, що вимагає адаптації існуючих механізмів правового регулювання. Виявлено, що міжнародно-правова система, яка забезпечує безпеку судноплавства на основі універсальних конвенцій, не повністю відповідає викликам сучасних збройних конфліктів. Це підкреслює необхідність її подальшого розвитку та вдосконалення. Особливо важливим є забезпечення ефективного дотримання міжнародних норм та відповідальності держав за їх порушення.

Дослідження показують, що основними шляхами підвищення безпеки судноплавства є зміцнення міжнародної співпраці, вдосконалення національного законодавства, зокрема Кодексу торговельного мореплавства України [4], а також впровадження сучасних технологій для моніторингу та управління морськими перевезеннями.

Отже, забезпечення безпеки судноплавства під час збройних конфліктів вимагає комплексного підходу, який поєднує правові, організаційні та технологічні засоби, спрямовані на зменшення ризиків і забезпечення стабільного функціонування морського транспорту на глобальному рівні [5].

Список використаних джерел:

1. Конвенція ООН з морського права 1982 року. URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_r.pdf (дата звернення: 07.04.2026 року).
2. Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі (SOLAS), 1974 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/52928?lang=en> (дата звернення: 07.04.2026 року).
3. Міжнародна конвенція щодо запобігання забрудненню з суден (MARPOL), 1973/1978 рр. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text (дата звернення: 07.04.2026 року).
4. Кодекс торговельного мореплавства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text> (дата звернення: 07.04.2026 року).
5. Міжнародна Конвенція про вантажну марку 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_007#Text (дата звернення: 07.04.2026 року).
6. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17#Text> (дата звернення: 07.04.2026 року).
7. Аверочкіна Т. В., Плачкова, Т. М. Генеза міжнародно-правового регулювання забезпечення безпеки мореплавства. *Lex portus*. № 2. 2016. С. 150-168.
8. Іванова А. В. Діяльність України у забезпеченні впровадження міжнародних норм у сфері рятування на морі. *Lex portus*. 2018. № 2. С. 21-30.
9. Герасименко В. В. Морське право України: навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 320 с.
10. Ківалов С. В. Міжнародне морське право: підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 432 с.
11. Допілка В. О., Загороднюк С. О., Осадча Р. О. Правова характеристика безпеки мореплавства. *Науковий вісник Ужгородського університету: Ужгород*. 2023. Т.2. Вип. 76. С. 96-100.
12. Кулієв А., Решетняк Ю. Про деякі питання сутності екологічної безпеки судноплавства та заходів її забезпечення. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 85-91.
13. Пальченко А. А., Риженко І. М. Міжнародно-правове регулювання у забезпеченні екіпажем морських перевезень як основа національної безпеки мореплавства. *Морська безпека*. 2024. № (1). С. 57-63.
14. Мельник О. М., Бичковський Ю. В. Сучасна методика оцінки рівню безпеки судна та шляхи його підвищення. *Розвиток транспорту*. 2021. № 2 (9). С. 37-46.

Дата першого надходження статті до видання: 18.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.05.2026